УДК 378.014.24(4:477)

Л. В. Шабаліна,
кандидат економічних наук,
А. О. Литвак,
магістр, Донецький національний технічний університет

АНАЛІЗ СПІВПРАЦІ УКРАЇНСЬКИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ З ЄВРОПЕЙСЬКОЮ ПРОГРАМОЮ TEMPUS

На сьогодні день перед українськими університетами постає питання щодо їх фінансування для подальшого розвитку і впровадження інноваційних методів управління та удосконалення навчальних програм. У цьому зв'язку необхідно сформувати систему фінансового забезпечення навчальних закладів, що буде сприяти господарсько-економічній самостійності університетів за рахунок використання різноманітних джерел фінансування. Одним з таких джерел є гранти. Це достатньо новий для України позабюджетний фінансовий інструмент, що допоможе зробити значний внесок у поліпшення якості освіти та підвищення інтелектуального рівня населення в цілому. У розвинених країнах для функціонування та розвитку навчальних закладів використовується значна частка позабюджетних джерел, наприклад, у США – 52%, Великобританії – 38%, Канаді – 39% та Японії – 57% [1]. Тоді як в Україні ця частка складає 5%, бюджетних – 35% та плата за навчання – 60% [2]. У цьому зв'язку виникає необхідність аналізу співпраці українських вищих навчальних закладів з донорськими організаціями, що фінансують проекти, пов'язані з наукою та вищою освітою. Однією з перших крупних програм, що почала діяти в Україні після отримання незалежності, це освітня програма Європейського Союзу – Tempus.

Значний внесок у розробку завдань, пов'язаних з питаннями фінансування вищої освіти, зробили Величко А. В., Гойко А. Ф., Долішній М. І., Євтушенко Г. І., Козак В. Є., Куценко В. І., Лопушняк Г. С., Новіков В. М. та ін. Питання фінансування вищої освіти за рахунок грантів розглядали у своїх роботах Михайлов М. О., Звонар В. П. та Калініна К. В.

Метою роботи є аналіз співпраці українських вищих навчальних закладів з Європейською програмою Tempus.

Головною проблемою освітньої діяльності України є обмеження обсягів державного фінансування [3]. Проте спостерігається тенденція до зростання частки витрат на освіту у ВВП України. Так, за останні п'ять років вони зросли на 12,5%, з 6,4% в 2008 р., до 7,2% в 2012 р. У Європі цей показник в середньому складає 5%, що нижче на 2,2% від українського. Всі додаткові ресурси залучаються за рахунок недержавного фінансування у вигляді грантів. Проте в Україні з року в рік потреба університетів у фінансуванні зростає, яку за рахунок державного бюджету не можливо задовольнити (табл. 1).

Механізм фінансування системи вищої освіти України полягає тільки в залученні державних коштів, у зв'язку з цим виникає ряд проблем. Розглянемо основні з них.

По-перше, недостатня матеріально-технічна база університетів. Так, за аналізований період фінансування скоротилось на 93%, якщо у 2008 р. показник складав – 9533,7 тис. грн, то у 2012 р. – 654,2 тис. грн [5].

По-друге, низька заробітна плата викладачів, яка не відповідає середньому рівню в країні. Так, наприклад, в 2012 р. середній показник заробітної плати в Україні складав 369 дол., тоді як в системі освіти – 308 дол., що нижче на 17% [6]. При цьому 80% викладачів живуть тільки за рахунок коштів, що одержують за викладацьку діяльність і тільки 16% мають зарплату понад 547 дол., яку одержують не за основним місцем роботи. Для порівняння, американські викладачі отримують близько 3 тис. дол. на місяць, що майже в 9,7 разів більше, ніж в Україні. Для США це вважається порівняно невеликою сумою, проте, цілком достатньою для оренди квартири, оплати рахунків та проведення дозвілля [7].

По-третє, низький рівень інтеграції українських університетів у світове співтовариство. Академічна мобільність викладачів перебуває на початковому етапі розвитку, оскільки більшість університетів не мають міжнародних зв'язків, які б забезпечили спільні програми навчання, або підвищення кваліфікації викладачів. Так, досвід викладання в закордонних університетах мають 1,2% професорсько-викладацького персоналу, проводили дослідження за кордоном – 4,5% та 18,3% – брали участь у міжнародних конференціях [8]. При тому, що практично всі з них навчались в закордонних університетах або брали участь в міжнародних навчальних програмах.

По-четверте, обмеженість фінансової автономності університетів, оскільки вони не в змозі приймати рішення самостійно відносно витрат бюджетних коштів на необхідні потреби [9].

По-п'яте, застарілі підходи до навчання студентів. За відсутності коштів університети не оновлюють бібліотечні фонди, не використовують дистанційну форму навчання у повному обсязі та практично не залучають іноземних спеціалістів для викладання. Співпраця українських університетів з закордонними під час реалізації спільних освітніх програм ускладнюється тим, що згідно з політикою

Міністерства освіти і науки України навчальні плани можна змінювати лише в обсязі 5 – 10% за циклами дисциплін [10].

Усі ці проблеми призводять до зниження конкурентоспроможності України на ринку освітніх послуг.

Українські університети мають досвід виконання проектів з міжнародного співробітництва, який може бути адаптований до сучасних умов з обміну студентами та викладачами, створення навчальних програм, спеціальностей тощо. [11]. Освіта завжди була пріоритетом в програмах співробітництва Європейського Союзу з країнами за його межами і особливо з сусідніми країнами. Серед таких програм є Tempus, яка фінансує реалізацію освітніх проектів. Її філософія довела свою дієвість на практиці завдяки закладеним в ній принципам: підхід „знизу верх", обмін знаннями, а також передача досвіду між колегами з різних країн.

Перший принцип спрямовано на виявлення потреб суспільства, їх задоволення та розповсюдження результатів. У деякому сенсі програма робить ставку на мотивацію людей змінити щось у цьому світі. Незважаючи на те, що програма базується на широких політичних завданнях і конкурсах, які повинні відповідати загальним національним пріоритетам, зацікавленим сторонам завжди надається свобода самостійно керувати проектами.

Другий принцип – це передача експертного досвіду, не тільки теоретичних знань, але що є більш важливим, – технологій, вмінь і практичного досвіду.

Третій принцип спрямовано на сприяння „живому" спілкуванню між людьми, що було основним для руйнування стереотипів пострадянського суспільства та укріплення міжкультурного взаєморозуміння. Завдяки цьому принципу почалася міжнародна програма мобільності для студентів та викладачів університетів.

У межах Tempus реалізуються проекти двох видів: спільні проекти (Joint Projects) та проекти структурних заходів (Structural Measures), що допомагає налагодити зв'язок між усіма суб'єктами освітньої сфери [12].

Спільні проекти складають основу програми Tempus, які представляють собою багатосторонні партнерства між університетами Європейського Союзу та країн-партнерів з метою співпраці. Ці проекти розробляються за трьома напрямками: реформування навчальних програм, реформування в галузі управління та вища освіта і суспільство. Проекти цього виду направлено на покращення методів викладання та методичних матеріалів, закріплення ролі університетів і їх зв'язків з ринком праці, а також підтримку інноваційної діяльності вищих начальних закладів. Значну частину проектів спрямовано на модернізацію систем управління університетами, що відображається в проектах з управління фінансами, розвитку діяльності бібліотек, кадрових служб та послуг для студентів [13].

Проекти структурних заходів спрямовано на приведення системи вищої освіти до європейських стандартів, що розробляються за двома напрямами: реформування в галузі управління освітою та вища освіта і суспільство [13]. Першу частину проектів направлено на покращення системи управління університетами та збільшення їх автономії. Другу частину – на підвищення якості освіти за рахунок впровадження єдиної системи оцінювання ECTS, реструктуризацію системи кваліфікацій, розробку необхідних нормативно-правових актів для підтримки реформ у сфері вищої освіти в рамках Болонської декларації.

У програмі Tempus існує три вимоги до проектів – термін, консорціум та фінансування.

1. Термін виконання проектів повинен бути не менше 24 місяців та не перевищувати 36 місяців.

2. За складом учасників, що входять в консорціум проекти бувають двох типів – національні та багатонаціональні. Національні реалізуються за участю організацій та університетів з однієї країни-партнера і відповідають національним пріоритетам цієї країни. У реалізації багатонаціональних проектів беруть участь представники кількох країн-партнерів (як мінімум двох). Такі проекти мають відповідати регіональним пріоритетам в тому випадку, якщо в проекті беруть участь країни-партнери

Таблиця 1

***Динаміка фінансування освіти в Україні в 2008 – 2012 рр. [4; 5]**

в цінах 2012 р. (млрд грн)

Роки	Місцеві бюджети	Приріст, %	Державний бюджет	Приріст, %	Зведений бюджет	Приріст, %	% від ВВП
2008	53,5	-	24,6	-	78,1	-	6,4
2009	51,8	- 3,18	24,4	-0,81	76,1	2,56	7,3
2010	54,4	5,02	25,5	4,51	79,9	4,99	7,1
2011	59,0	8,46	27,1	6,27	86,1	7,76	6,6
2012	71,3	20,85	30,2	11,44	101,5	17,89	7,2

* складено самостійно авторами

з одного регіону, або країни-учасниці з різних регіонів повинні бути об'єднані загальним для всіх пріоритетом. Консорціум національних проектів повинен включати як мінімум три університети з країни-партнера і як мінімум три університети з трьох різних країн Європейського Союзу. Консорціум багатонаціональних проектів – як мінімум по два університети з кожної країни-партнера і як мінімум три університети з трьох різних країн Європейського Союзу.

3. Об'єм фінансування проектів від 500 тис. до 1500 тис. євро.

Участь України в програмі Tempus розпочалася в 1993 р. та пройшла в своєму розвитку чотири етапи. Кожен етап характеризується своїми пріоритетами, цілями та завданнями, що вирішують певні проблеми.

Перший та другий етапи програми Tempus (1993 – 1999 рр.). На цьому етапі було реалізовано 34 спільні європейські проекти загальним бюджетом 19,21 млн євро (табл. 3). Значну кількість проектів було пов'язано з розробкою, удосконаленням та модернізацією навчальних програм з техніки перекладу, іноземних мов, міжнародної економіки, економетрики, економіки підприємства, екології, психології, європейських досліджень, інженерії та права. Іншу частину проектів було направлено на створення нових спеціальностей таких як: банківська справа, сільськогосподарська і продовольча економіка, економіко-статистичні методи, управління персоналом, екологія, харчові технології, видавництво та соціальна політика. Декілька проектів було направлено на створення електронних бібліотек та інтернет-курсів в області соціальних наука і програм європейської інтеграції.

Третій етап програми Tempus (2000 – 2006 рр.). Метою цього етапу було створення європейського простору вищої освіти, що забезпечило мобільність між різними навчальними закладами та сприяло полегшенню порівнянню і взаємному визнанню дипломів. Було встановлено головні пріоритети – забезпечення мобільності студентів та викладачів. На цьому етапі відбулося приєднання України до Болонського процесу та європейських стандартів вищої освіти. Було профінансовано 107 проектів, бюджет яких склав 34,08 млн євро. У програмі Tempus III з 2000 по 2002 рр. були тільки спільні проекти, а вже з 2003 р. з'явилися структурні заходи, бюджет яких склав 3,10 млн євро, при цьому збільшилось фінансування спільних проектів на 61% (табл. 3).

На цьому етапі було розроблено та модернізовано навчальні програми з соціальних наук, міжнародних відносин, екології, права, прикладної економіки, інженерії, ветеринарної медицини, статистичних методів в економіці, управління морським транспортом, міжнародних фінансів, управління персоналом, сільського господарства, ІТ-менеджменту, архітектури, журналістики, міжнародного економічного права, економіки, туризму, педагогіки, фінансової аналітики, державного управління, забезпечення якості, логістики, кризисного аналізу, інформаційної безпеки та авіації. Низку проектів було направлено на підготовку спеціалістів для сільського господарства, аерокосмічної, металургійної та авіаційної галузі, забезпечення економічної освіти інженерам, а також створення центрів вищої освіти для людей з обмеженими можливостями.

Профінансовано проекти, що сприяли покращенню методик управління університетом, за рахунок інформаційних і комунікативних технологій, педагогічних інновацій та налагодження зв'язків між університетом і ринком праці, а також застосування європейського досвіду фандрайзингу. Продовжено створення віртуальних бібліотек та консалтингових центрів з e-learning, розробку веб-курсів з дистанційного навчання та навчання дистанційному викладанню. Низку проектів було присвячено поліпшенню системи електронного навчання українських університетів та створенню прозорої системи дистанційного навчання для перепідготовки кадрів. Специфіка інших профінансованих проектів цього етапу полягала в тому, що було удосконалено управління водними ресурсами, розроблено стійкі моделі бізнесу, посилено взаємодію між університетами та промисловістю, а також побудовано мережі спеціалізованих навчальних центрів з англійської мови.

Останню частину проектів було направлено на сприяння академічній мобільності між Європейським Союзом та Україною за рахунок адаптації країни до вимог Болонської декларації. Ці проекти було пов'язано з розробкою принципів ECTS, створенням мережі консультативних регіональних пунктів ECTS, розробкою міжвузівської рейтингової системи та програмами освіти третього циклу, а також акредитацією та ліцензуванням.

Четвертий етап програми Tempus (2007 – 2013 рр.). Проекти Tempus IV було розділено на спільні проекти та структурні заходи за напрямками дослідження. Так, спільні проекти було поділено на реформування навчальних програм, реформування управління вищою освітою та вищу освіту і суспільство. Структурні заходи поділено на реформування управління вищою освітою та вищу освіту і суспільство. За результатами шести конкурсів українські університети та інші інституції отримали фінансування 94 проектів, з яких: 76 спільних, 18 структурних заходів, 20 національних та 74 багатонаціональних (табл. 4). Так, можна сказати, що більшість проектів цього етапу – це спільні національні та багатонаціональні проекти з реформування та модернізації навчальних програм.

На цьому етапі було розроблено та модернізовано багато навчальних програм, таких як

інтелектуальна власність, соціальні науки, туризм, космічні технології, екологія, менеджмент, інженерія, контроль якості харчової продукції, управління земельними ресурсами та залізничним транспортом. Також було удосконалено наступні дисципліни: геодезія, картографія, медицина, психологія, логістика, урбаністика, іноземні мови, журналістика, філософія, право, інноваційна діяльність, ІТ-менеджмент та безпека промисловості.

Ряд проектів було направлено на удосконалення управління університетами, а саме: використання інтегрованих інформаційних систем, покращення умов для розширення автономії, розвиток лідерських якостей у керівництва та покращення діяльності відділів, що займаються міжнародними справами. Проекти з управління освітою було направлено на контроль та забезпечення якості системи вищої освіти, розвиток міжуніверситетської мережі з діяльністю підприємств та підготовку фахівців третього циклу.

Частину проектів з вищої освіти було направлено на підвищення кваліфікації та конкурентоспроможності фахівців у галузі гуманітарних наук та метеорології, створення мереж дистанційного навчання в сфері туризму та інженерії, активізацію трикутника знань, а також підвищення рівня співробітництва між університетами. Інша частина проектів з вищої освіти сприяла реалізації стратегії партнерства університетів і підприємств з ІТ-аутсорсингу та просуванню студентських проектів. Цей тип проектів спрямовано на покращення законодавчої бази з комерціалізації інновацій, проведення тренінгів з автоматизації, обмін ноу-хау з комп'ютерної інженерії, а також відкриття центрів передового досвіду для молодих вчених. Один проект за історію існування програми Tempus – тематичні мережі було направлено на підвищення якості викладання та навчання в університетах.

Якщо проаналізувати фінансування програми Tempus IV (табл. 5), то можна побачити, що бюджет спільних проектів порівняно з попередніми етапами програми Tempus збільшився на 49%, тоді як структурних заходів – у 5,5 разів.

П'ятий етап Erasmus plus (2014 – 2020 рр.). Цей етап спрямовано на підвищення знань і професійних здібностей, а також підтримку та модернізацію викладання й навчання. Запланований бюджет становить 14,5 млрд євро на всі країни, що приймуть участь у проектах.

Якщо побудувати рейтинг українських університетів за кількістю отримання фінансування в проектах Tempus за 20 років, то можна побачити, що в першу п'ятірку увійшли НТУ „Харківський політехнічний інститут" – 25 проектів, НТУ „Київський політехнічний інститут" – 21 проект, НАУ „Харківський авіаційний інститут" – 19 проектів, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка – 18 проектів та Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського – 17 проектів. Отже, можна

Таблиця 3

***Кількість проектів програми Tempus I – III за участю України [14]**

	Етапи та види проектів Tempus				
	Tempus I – II				
	Спільні проекти		Структурні заходи		
Роки	Кількість проектів (од.)	Бюджет (млн євро)	Кількість проектів (од.)	Бюджет проекту (млн євро)	Загальний бюджет (млн євро)
1994	3	2,29	-	-	2,29
1995	5	3,36	-	-	3,36
1996	6	3,82	-	-	3,82
1997	8	4,00	-	-	4,00
1998	6	2,91	-	-	2,91
1999	6	2,83	-	-	2,83
	Tempus III				
2000	11	5,09	-	-	5,09
2001	10	3,82	-	-	3,82
2002	14	6,17	-	-	6,17
2003	9	4,19	2	0,12	4,31
2004	9	3,41	5	0,45	3,86
2005	8	3,28	7	0,93	4,21
2006	18	5,02	14	1,60	6,62
Загальний бюджет (млн євро)	113	50,19	28	3,10	53,29

* складено самостійно авторами

зробити висновок про те, що проявляють більшу активність крупні та наближені до обласних центрів університети.

За двадцять років існування програми Tempus кількість країн, що бере в ній участь, збільшується з кожним роком. Ця програма першою серед європейських програм розширила свої кордони у країнах СНД, а також продовжує розповсюджувати свою діяльність у Центральній Азії та Кавказі. Серед країн СНД практично за всіма типами проектів лідером є Російська Федерація та Україна. Причому, рівень виконання проектів покращується з року в рік і, відповідно, збільшується кількість підтриманих Європейським Союзом проектів.

В Україні з кожним конкурсним етапом збільшується кількість університетів, що беруть активну участь в поданні проектних заявок та їх реалізації. Однак, слід зазначити, що найчастіше активну участь приймають більш відомі українські університети, тоді як невеликі комерційні вищі навчальні заклади майже не задіяні в міжнародній проектній діяльності.

Окрім програми Tempus, потрібно налагодити університетам зв'язки з різними донорськими організаціями, оскільки у кожній з них є свої програми та проекти, що є дуже важливим для освітньої діяльності в умовах інтеграції в міжнародний ринок освітніх послуг. Наприклад, це такі організації, як DAAD (Німеччина), GIZ (Німеччина), FP7 (ЄС), програма ім. Фулбрайта, Американська рада міжнародних досліджень та обміну (IREX), Міжнародний фонд „Відродження" (IRF) та ін. [16].

Вважається, що вітчизняним університетам потрібно налагодити співпрацю з університетами

Таблиця 4

***Кількість проектів програми Tempus IV за участю Україна [15]**

Роки	Тип проекту						Всього проектів
	Спільні проекти				Структурні заходи		
	Реформування навчальних прогр. (од.)	Реформування управл. вищою освітою (од.)	Вища освіта і суспільству (од.)	Тематичні мережі (од.)	Реформування управл. вищою освітою (од.)	Вища освіта і суспільству (од.)	
2008	7	1	3	1	-	-	12
2009	5	1	3	-	2	1	12
2010	4	1	-	-	-	-	5
2011	7	-	1	-	1	-	9
2012	11	1	4	-	3	4	23
2013	15	1	10	-	2	5	33
Всього проектів	49	5	21	1	8	10	**94**

* складено самостійно авторами

Таблиця 5

***Бюджет проектів програми Tempus IV за участю Україна (2008 – 2013 рр.)[15]**

(млн євро)

Роки	Тип проекту						Загальний бюджет
	Спільні проекти				Структурні заходи		
	Реформування навчальних прогр.	Реформування управл. вищою освітою	Вища освіта і суспільство	Тематичні мережі	Реформування управл. вищою освітою	Вища освіта і суспільство	
2008	6,96	0,66	2,52	0,56	-	-	10,14
2009	4,44	1,22	2,80	-	1,98	1,04	11,48
2010	4,16	1,12	-	-	-	-	5,27
2011	7,88	-	0,78	-	0,79	-	9,45
2012	12,02	0,84	3,72	-	3,01	3,95	23,53
2013	15,19	0,97	8,87	-	1,66	4,77	31,45
Загальний бюджет	50,65	4,80	18,69	0,56	7,43	9,75	**91,88**

* складено самостійно авторами

і різними інституціями на просторі СНД та європейськими університетами, що дозволить створити консорціуми для подачі проектних заявок та співпраці в галузі науки і освіти. В перспективі Міністерству освіти і науки України потрібно розробити мотиваційний механізм залучення до проектної роботи вищі навчальні заклади різних форм власності та розмірів.

Література

1. **Панасюк Л.** Проблеми і перспективи фінансового забезпечення вищих закладів освіти / Л. Панасюк // Економіст. – 2011. – № 4. – С. 78 – 80. 2. **Лапіна Т. В.** Фінансування вищої освіти України в контексті інтеграційних процесів / Т. В. Лапіна // Економічний простір. – 2008. – № 15. – С. 112 – 118. 3, **Куліков А. І.** Фінансування вищої освіти України за рахунок позабюджетних коштів / А. І. Куліков // Держава та регіони . – Запоріжжя, 2012. – С. 195 – 200. 4. **Офіційний** сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua 5. **Офіційний** сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua 6. **Офіційний** сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua 7. **Незалежне** бюро новин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbnews.com.ua/ua/tema/98469/ 8. **Пащенко С. Ю.** Вплив академічної мобільності на особливості професійної діяльності педагога ВНЗ / С. Ю. Пащенко // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – № 1. – С. 263 – 278. 9. **Каюмова О.** Стратегія розвитку органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів України на 2011 – 2021 рр. [Електронний ресурс] / О. Каюмова, А. Корнієнко, О. Романцова. – Режим доступу :http://studmp.org.ua/wp-content/uploads/2013/04/Стратегія-розвитку-ОСС.pdf 10. **Чулкова Л. О.** Автономія університетів як основний принцип і умови підвищення якості професійної підготовки [Електронний ресурс] / Чулкова. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2011_3/Chul.pdf. 11. **Яковець С.** Фандрайзингова діяльність загальноосвітнього навчального закладу [Електронний ресурс] / С. Яковець. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2012_2/1yakovec.pdf 12. **Офіційний** сайт Темпус в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tempus.org.ua/uk/tempus/tempus-v-ukraini/79-2009-05-19-20-52-43.html 13. **Tempus** programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eacea.ec.europa.eu/tempus/programme/action1_en.php 14. **Темпус I, II, III** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tempus.org.ua/uk/tempus/proekty-tempus-v-ukraini-2000-2008/96--i-iii-2000-2007.html 15. **Selection** results [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eacea.ec.europa.eu/tempus/results_compendia/results_en.php. 16. **Холявко Н. І.** Міжнародна освітня Програма ЄС Tempus: особливості та перспективи участі України та країн СНД / Н. І. Холявко // Інновації. – 2010. – № 2 (6). – С. 91 – 98.

Шабаліна Л. В., Литвак А. О. Аналіз співпраці українських вищих навчальних закладів з європейською програмою Tempus

У статті розглянуто динаміку фінансування вищої освіти в Україні. Проаналізовано структуру та обсяги фінансування проектів українських вищих навчальних закладів програмою Tempus. Виявлено зміни в системі вищої освіти України завдяки участі у міжнародних проектах. Запропоновано рекомендації щодо активізації участі українських університетів у міжнародних програмах.

Ключові слова: вища освіта,фінансування, університет, міжнародні проекти, навчальні програми, програма Tempus, спільні проекти, структурні заходи.

Шабалина Л. В., Литвак А. О. Анализ сотрудничества украинских высших учебных заведений с европейской программой Tempus

В статье рассмотрена динамика финансирования высшего образования в Украине. Проанализированы структура и объемы финансирования проектов украинских высших учебных заведений программой Tempus. Выявлены изменения в системе высшего образования Украины благодаря участию в международных проектах. Предложены рекомендации по активизации участия украинских университетов в международных программах.

Ключевые слова: высшее образование, финансирование, университет, международные проекты, учебные программы, программа Tempus, совместные проекты, структурные меры.

Shabalina L. V., Lytvak A. O. Analysis of Ukrainian University's Cooperation with the European Program Tempus

The dynamics of financing higher education in Ukraine are revealed in the article. The structure and funding of projects by Tempus programme in Ukrainian universities were analyzed. The changes in the education system through participation in international projects are described in the paper. There are recommendations to the Ukrainian universities in international programs are given.

Key words: higher education, funding, universities, international projects, curriculum, program Tempus, joint projects, structural measures.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2013
Прийнято до друку 12.03.2014